

БЕЗПЕРЕВНА ОСВІТА ЯК ЧАСТИНА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Биконя О. П., Борисенко І. В., Ігнатович Т. З.

ВСТУП

Реалізація політики взаємодії України з європейськими країнами має історичний досвід становлення взаємовідносин з країнами Європи, в основному, країнами Європейського Союзу. Вона налічує певні етапи реалізації євроінтеграційної політики України, де передбачено, що державне управління має чітко визначені дії системи органів державної влади згідно з поставленими цілями, напрямками та принципами для розв'язування сукупності взаємопов'язаних проблем у сфері європейської інтеграції¹.

Слідом за І. Артёмовим, В. Копійкою, О. Руденко та В. Стрельцовим вважаємо, що політика взаємодії європейських країн з Україною, є об'єктивним процесом об'єднання європейських держав, передусім їхніх політичних, правових та соціально-економічних структур у неформальну конфедерацію держав, загальний комплекс або формальний політичний та економічний союз, що зумовлений їхньою глибокою господарською взаємозалежністю². Цей напрям взаємодії України з європейськими країнами передбачає взаємодоповнення національних економік і те, що Україна має чітко визначену проєвропейську позицію.

О. Руденко у своєму дослідженні зазначає, що напрям інтеграції України з європейськими країнами охоплює адаптацію української соціальної політики та законодавства до стандартів та законодавства Європейського Союзу, а населення України до західних ментальних цінностей; політичну консолідацію та демократизацію суспільства

¹ Калина М. Євроінтеграційна політика як чинник оптимізації державного управління України. *Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції*: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (29 трав. 2003 р., м. Київ). К., 2003. Т. 1. С. 443-446., с. 445; Назаренко М.О. Комплексний механізм реалізації євроінтеграційної політики України: дис. ... к. наук з держ. упр.: 25.00.02. Національна академія державного управління при Президентіві України, Одеський регіональний інститут державного управління. Одеса: [б.в.], 2014. 238 с.

² Артёмов І.В., Стрельцов В.Ю. Інтеграція європейська: Енциклопедичний словник з державного управління. К.: НАДУ. 2010. 820 с.; Копійка В.В. Європейський Союз: історія і засади функціонування. К.: Знання, 2009. 751 с., с. 673; Руденко О.М. Інтеграція європейська України: Енциклопедичний словник з державного управління /уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

шляхом розбудови громадянського суспільства і впровадження цивілізованої поведінки в міжнародних відносинах; швидкого проведення ринкових економічних реформ, у тому числі економічну інтеграцію та розвиток торговельних відносин між Україною і країнами Європейського Союзу; культурно-освітню, науково-технічну й регіональну інтеграцію; співпрацю під час забезпечення прав людини, охорони довкілля, тварин тощо³.

На стабільність життя в Україні та країнах Європейського Союзу також впливає розвиток освіти молоді та дорослих.

Ми повністю поділяємо думку з О. Аніщенко, Л. Лук'яноюю та С.Приймом, що актуальними для України є подальший розвиток законодавчого забезпечення освіти різних категорій дорослих, формування мотивації до продовження освіти, об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін та громадських інституцій на основі взаємовигідного співробітництва з метою розвитку освіти різних категорій дорослих, що надалі сприятиме сталому розвитку суспільства, самовдосконаленню та самореалізації кожного, формуванню мобільності особистості, здатності здобувати нові знання, приймати нестандартні рішення.⁴

1. Програми взаємодії та співпраці України з Євросоюзом

Європейський вибір відкриває нові перспективи для реалізації політики взаємодії України з розвиненими країнами Європи, зміцнення позиції держави в міжнародній системі координат, економічного розвитку, соціального й інтелектуального прогресу тощо. Співробітництво з Європейським Союзом є ключовим зовнішньополітичним пріоритетом для України.

Стратегічним орієнтиром розвитку України є її взаємодія з європейськими країнами та країнами Європейського Союзу у політичному, правовому, економічному та гуманітарному просторі, тобто співпраця у сфері зовнішньої політики, безпеки та оборони, поглиблення демократії та поваги до прав людини, удосконалювання національного законодавства, підписання економічних і фінансових угод тощо.

Аналіз досліджень та досвід взаємодії України з європейськими країнами та країнами Європейського Союзу свідчить, що

³ Руденко О.М. Інтеграція європейська України: Енциклопедичний словник з державного управління /уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

⁴ Аніщенко О., Лук'янова Л., Прийма С. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд XXI століття. *Рідна школа*, 2017, №11-12 (листопад-грудень). С. 3-7.

евроінтеграційні процеси є питанням внутрішньої політики держави, реалізація якої дозволить досягти рівня європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя.

Щодо *інституційно-організаційного ракурсу* між Україною та Європейським Союзом, то завдяки програмам політики Європейського Союзу *Еразмус+*, *SIGMA*, *CIB*, *TAIEX*, *Twinning* тощо Україна взаємодіє з країнами Європейського Союзу⁵. Програми подано в Табл. 1.

Таблиця 1

Програми взаємодії та співпраці України з Європейським Союзом

програми	дані	мета та роль
CIB (Comprehensive Institution Building Programme)	Програма всеохоплюючої інституційної розбудови Учасників Східного Партнерства (27 країн – членів ЄС та східні країни – сусіди ЄС – Вірменія, Азербайджан, Грузія, Республіка Молдова та Україна)	модернізація горизонтальних систем управління; вироблення і впровадження політик, включаючи моніторинг, розвиток людських ресурсів, удосконалення правил і процедур та управління державними фінансами; наближення законодавства до стандартів Європейського Союзу; посилення політичної асоціації і економічної інтеграції України з Європейським Союзом
Програма SIGMA	аналітичний центр ЄС, був створений з ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку ЄС	потреба у наданні допомоги Центральній та Східній Європі з модернізації їх систем державного управління; надає допомогу у збільшенні потенціалу країн на центральному рівні; сприяє підготовці країн-кандидатів до вступу до Європейського Союзу
<u>Twinning</u>	інструмент інституційної розбудови форма безпосереднього технічного співробітництва між органами влади держав членів Європейського Союзу та країн-бенефіціарів (країнам Західних Балкан, Туреччині та країнам Європейської політики судства), яка надається Європейською Комісією	допомогає країнам-бенефіціарам покращити та підсилити адміністративне функціонування органів державної влади; встановлює довгострокові робочі взаємини, створює професійні мережі; розробляє та впроваджує адаптовані нормативно-правові акти тощо
TAIEX (Technical Assistance Information Exchange)	інструмент зовнішньої допомоги, яка надається Європейською Комісією для обміну інформацією	розбудова інституційної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до аспис.
ERASMUS+	Програма міжнародної співпраці Європейського Союзу з іншими країнами у сфері освіти, молоді та спорту	підтримку освітнього, професійного та особистісного розвитку громадян ЄС і поза його межами для внеску до спільного зростання, якості робочих місць і соціального згуртування, для розвитку інновацій та посилення європейської ідентичності і активного громадянства

Аналіз програм показує взаємодію України з європейськими країнами та країнами Європейського Союзу щодо посилення політичної та правової асоціації та економічної інтеграції України з Європейським Союзом, підтримки освітнього та професійного розвитку людини тощо.

Основою для створення нормативної та науково-методичної складових освітнього та професійного розвитку людини має стати комплексне оцінювання, аналіз тематичного спектра освітніх потреб

⁵ Про Програму Європейського Союзу ERASMUS+. <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/pro-prohamu.html>; Програма SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management) – Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту). <http://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/sigma>; CIB (Програма всеохоплюючої інституційної розбудови). <https://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/cib>; TAIEX (Technical Assistance Information Exchange). <https://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/taieux>; Twinning. <https://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/twinning>.

людини, можливостей її задоволення, оцінювання якості, територіальної й фінансової доступності різних видів освітніх та професійних програм.

2. Освіта як основа інтелектуального, наукового та культурного розвитку людини

2.1. Освіта – це шлях до успіху

В освітньому, інформаційному та культурному просторі всіх національних держав Європи знаходиться місце як для суто етнічних традицій, які створюють неповторний національний образ цих країн, так і для загальноєвропейських тенденцій в *розвитку науки та освіти*, що культурно об'єднують ці держави⁶.

Згідно з Законом України про освіту, освіта є основою інтелектуального, наукового та культурного розвитку людини, що сприяє розвитку держави, її економічному добробуту, культури та мови, успішній соціалізації людини⁷.

Ми згодні з твердженням “education is the passage to progress”, що освіта – це шлях до успіху/прогресу.⁸ Завдяки освіті людина збагачує себе знаннями, знаходить корисну інформацію, розвиває свої здібності, може спілкуватися з різними людьми та висловлювати свої думки усно та письмово.

Освіта робить людину досвідченою, розвиває її уяву, робить більш інноваційною та здатною розв'язувати різноманітні проблеми для досягнення своїх законних мотивів.⁹

– Відповідно до *Статті 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності* у контексті нашого дослідження виокремлюємо забезпечення якості освітньої діяльності; цілісність і наступність системи освіти; нерозривний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода щодо форм та темпу освітнього процесу; єдність навчання та виховання; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір¹⁰.

⁶ Овчаренко С. В. Гуманітарна та культурна політика. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2013. 152 с.

⁷ Закон України про освіту (Прийняття від 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017) (*Зі змінами, внесеними згідно з Законом № 3482-IX від 21.11.2023*) <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>

⁸ Types of Education: Formal, Informal & Non-formal Educational News September 20, 2019. <https://www.passionineducation.com/types-of-education-formal-informal-non-formal/>

⁹ Types of Education: Formal, Informal & Non-formal Educational News September 20, 2019. <https://www.passionineducation.com/types-of-education-formal-informal-non-formal/>

¹⁰ Стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності <https://osvita.ua/legislation/law/2231/2>

До поняття *освіта* відносимо безперервну освіту з використанням паперових та електронних засобів навчання.

У контексті нашого дослідження розглядаємо види безперервної освіти як частини сталого розвитку європейської інтеграції.

Розглянемо види безперервної освіти.

2.2. Безперервна освіта

Згідно з дослідженнями, **безперервна освіта** включає цілеспрямоване перманентне формальне, інформальне та неформальне навчання (lifelong learning та lifewide learning) дорослих з метою покращення якості життя та адаптації до його змінюваних умов, самореалізації, самовдосконалювання та саморозвитку особистості з метою розширення знань, розвитку навичок та вмій, опанування компетентностями¹¹.

– **Відповідно до Закону України про освіту, вважаємо, що метою безперервної освіти** є всесторонній розвиток особистості, її інтелектуальних та творчих здібностей, формування та успішна самореалізація компетентностей, збагачення культурного, творчого, інтелектуального та економічного потенціалу особистості, підвищення її освітнього рівня для забезпечення сталого розвитку України та європейського вибору¹².

Безперервна освіта допомагає людині навчитися робити/створювати речі, способам пошуку необхідної інформації для покращення їхніх знань, заохочувати їх думати про те, чому вони можуть навчитися. В європейських країнах та в Україні люди мають навчитися бути активними та ефективними громадянами своєї країни.

Освіта допомагає і направляє людину трансформуватися з одного рівня до іншого. Люди, що здобувають освіту, у суспільстві мають перевагу над іншими людьми, які стоять на нижній піраміді зростання.

¹¹ "Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика". Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень (niss.gov.ua) <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-svitoviy-dosvid-i-ukrainska-praktika>; Ткачук М. Безперервна освіта як загальноосвітня людиноцентристська тенденція сучасності. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2022, # 2(6), С. 186–192. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248206](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248206); Types of Education: Formal, Informal & Non-formal Educational News September 20, 2019. <https://www.passionineducation.com/types-of-education-formal-informal-non-formal/>

¹² ЗАКОН УКРАЇНИ про освіту (Прийняття від 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017) (Зі змінами, внесеними згідно з Законом № 3482-IX від 21.11.2023) <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>

2.3. Безперервне формальне навчання

Безперервне формальне навчання або вищу освіту зазвичай здобувають у коледжі чи університеті, де можна здобути науковий ступінь. Це навчання пов'язане з певним етапом і забезпечується певним набором правил і норм щодо отримання кваліфікованої освіти. Формальна освіта надається спеціально кваліфікованими викладачами. Приклади формальної освіти є навчання у коледжах, університетах, академіях тощо з отриманням балів, сертифікатів після закінчення цих закладів. Також прикладом є плановане навчання з різних предметів за відповідним навчальним планом, отриманим під час відвідування навчального закладу.

Перевагами формального навчання є організований та структурований навчальний план з певним змістом курсу навчання. Студенти систематично навчаються та отримують знання від підготовлених та професійних викладачів. Під час навчання здійснюється проміжне та підсумкове оцінювання для просування учасників до наступного етапу навчання і в кінці отримання офіційно визнаного сертифіката.

Недоліками формального навчання є те, що дуже розумні та талановиті студенти іноді нудьгують через те, що довго чекають закінчення навчальної сесії, щоб перейти на наступний етап, і навпаки, ледачі студенти можуть не вчитися належним чином та марно витрачають свій час.

Деяка непрофесійна та нестандартна система освіти може спричинити марну втрату часу та грошей студентами, що призводить до розчарування у формальній освіті та спонукає їх піти на неформальну освіту.

Також це навчання може бути дуже коштовним та жорстким у порівнянні з іншими формами навчання.

Безперервне неформальне навчання (non-formal learning) – це отримання нових знань щодо певної навчальної дисципліни за допомогою курсів, гуртків за інтересами, майстер-класів тощо. У контексті неформального навчання для початку навчання не потрібні попередня підготовка або вікові межі. У цьому навчанні немає жорстких вимог до форм, прийомів і методів, місця, часу та термінів навчання. *Безперервне неформальне навчання* дозволяє значно більший кількість людей включитись у процес навчання.

2.4. Безперервна інформальна освіта

Безперервна інформальна освіта (informal learning) – це освіта, яку людина може здобувати самостійно, наприклад, читаючи багато книг із бібліотеки чи освітніх вебсайтів тощо, не використовуючи жодного конкретного методу навчання. У цьому виді освіти не залучаються свідомі зусилля. Це не є ні заздалегідь спланованим, ні навмисним

навчанням. На відміну від формальної освіти, інформальна освіта не надається такими навчальними закладами, як академія або коледж. Інформальна освіта немає фіксованого чітко організованого розкладу занять або розробленою викладацьким колективом навчальної програми. Інформальна освіта складається з досвіду та реального життя в родині чи громаді. Її можна отримати з будь-якого джерела, наприклад ЗМІ, життєвого досвіду, колег, друзів, родини тощо.

Прикладом інформальної освіти може бути самостійне вивчення іноземної мови з використанням мультимедійних посібників, інтернет-сайтів або паперових носіїв тощо.

Характерними рисами інформальної освіти є те, що ця освіта не залежить від обмежувальних рамок, не має чіткого навчального плану, не спланована заздалегідь і не має розкладу, сертифікати або ступені людина не отримує, і немає стресу для вивчення нового. За цю освіту не потрібно платити, оскільки неформальну освіту отримується через щоденний досвід і вивчення нового. Безперервна інформальна освіта є природним процесом протягом усього життя.

Перевагами інформальної освіти є більш природний процес навчання, оскільки людина може вчитися будь-де та будь-коли на основі свого щоденного досвіду, що містить індивідуальне та особисте дослідження теми, яка її цікавить, за допомогою книг, бібліотек, соціальних медіа, Інтернету або отримання допомоги від тьюторів. Ця освіта передбачає менш затратний і економічний процес навчання та нема потреби наймати експертів, оскільки більшість професіоналів можуть захотіти поділитися своїми цінними знаннями з цією людиною через соціальні мережі та Інтернет.

Недоліками інформальної освіти є те, що інформація, отримана з Інтернету, соціальних мереж, телебачення, радіо або розмов із друзями/членами родини, може призвести до дезінформації. Також непередбачувані результати є марнотратством, застосовані методи можуть бути невідповідними, нема певної дисципліни тощо.

2.5. Безперервна неформальна освіта

Безперервна неформальна освіта включає базову освіту для дорослих, навчання певної дисципліни (галузі науки) дорослих або підготовку до опанування рівнем володіння іноземною мовою тощо.

У неформальній освіті людина має можливість отримати знання, розвинути свої професійні/базові навички, вміння та здібності.

Це може бути домашнє навчання / навчання в домашніх умовах (позааудиторне), індивідуальне навчання (наприклад, програмоване навчання), дистанційне навчання та навчання за допомогою електронних носіїв тощо.

Безперервна неформальна освіта впроваджується у навчальний процес свідомо, цілеспрямовано та систематично. Цей процес має бути

організований для однорідної групи та запрограмована відповідно до її потреб. Отже, постає необхідність розробити гнучкий навчальний план та схему оцінювання.

Прикладами безперервної неформальної освіти можуть бути різноманітні програми та курси для дорослих, які також можуть проходити на волонтерських засадах.

Характерними рисами безперервної неформальної освіти є те, що вона здійснюється окремо від академічної системи, але все ж таки має свій організований навчальний план з переліком тем для опанування та розкладом занять, які можна коригувати. Це може бути повний або неповний робочий день, щоб людина мала можливість працювати та навчатися паралельно.

На відміну від теоретичної безперервної формальної освіти, ця освіта є практичною та професійною, і не має вікових обмежень. Оплата за навчання може бути обов'язковою або це може бути безплатне навчання. Сертифікати можуть видавати або ні. Все залежить від того, яка мета курсу навчання, і що в кінці має бути результатом навчання.

Перевагами безперервної неформальної освіти є практика та професійне навчання; гнучкість щодо віку, навчальної програми та часу; підвищення кваліфікації, де відбувається самонавчання людини; відкрита освітня система, у процесі якої можуть бути залучені державні та приватні установи; нема потреби у проведенні іспитів; дипломи, сертифікати та нагороди не обов'язкові для отримання.

Недоліками безперервної неформальної освіти є те, що присутність учасників може бути різною та нестабільною. Людина не здобуває ступінь або диплом, немає сесії в кінці навчального процесу, щоб оцінити здобуті знання тощо.

3. Сталій розвиток у сфері освіти

Щодо цільових показників сталого розвитку у сфері освіти до 2030 р., то Міжнародний відділ ЦК Профспілки пропонує набувати знання, розвивати навички та вміння, необхідні для сприяння сталого розвитку, у тому числі за допомогою навчання з питань сталого розвитку та сталого способу життя, сприяння розвитку мови, культурного розмаїття, освіти тощо¹³.

Відповідно до досліджень вчених, європейські країни зі здобутками у галузі безперервної формальної, інформальної та неформальної освіти, мають підтримку на рівні держави та громад; у країнах створено розвинену нормативно-правову базу в цій галузі¹⁴. Розвиток

¹³ 17 цілей сталого розвитку: освіта займає чільне місце. <https://pon.org.ua/povnyu/4301-novij-globalnij-poryadok-dennij-stalogo-rozvitku.html>

¹⁴ Аніщенко О., Лук'янова Л., Прийма С. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд ХХІ століття. *Рідна школа*, 2017, № 11-12 (листопад-грудень). С. 3-7.; ЄВРОПА

безперервної освіти тісно пов'язаний із проблемами соціалізації людей у контексті формування суспільства знань, громадянського суспільства, необхідністю підготовки людини до розв'язання питань, що впливають на стабільність життя у суспільстві.

Формування навичок, вмій та професійних компетентностей у певній галузі освіти (науки) набуває особливого значення, що неможливо здійснювати без використання цифрових технологій. Завдяки розвитку цифрових технологій відбувається трансформація освітнього середовища, яка забезпечує комплексний, компетентнісний та сучасний підхід до системи освіти¹⁵.

Безперервна освіта включає цілеспрямоване перманентне формальне, інформальне та неформальне навчання дорослих, яке може бути дистанційним (distance learning), змішаним (blended learning) та онлайн-навчанням (online learning). В основі все ж таки є концепція безперервного навчання (lifelong learning) у сучасному технологічному світі.

Згідно з дослідженнями щодо застосування інноваційних технологій у навчальному процесі, вважаємо, що безперервне навчання може відбуватися з використанням¹⁶:

– *мобільних технологій* (використання мобільних пристроїв (смартфонів, планшетів, нетбуків та інших цифрових пристроїв) як допоміжного інструменту під час навчання);

2020. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання / Європейська Комісія. – Брюссель, 03.03.2010. COM (2010) 2020 (остаточна версія) [Електрон, ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/31493.doc>; Statement by the European Association for the Education of Adults (EAEA) on the European Commission's communication on rethinking education. [Електрон, ресурс]. – Режим доступу: http://www.eaea.org/media/news/2013/february/eaea_statement_rethinkingeducation.pdf.

¹⁵ Струтинська О.В., Умрик М.А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. Інноваційна педагогіка. Випуск 26. 2020. С. 201-205. 42.pdf (innovpedagogy.od.ua)

¹⁶ Морзе Н.В., Вембер В.П., Гладун М.А. 3D-картування цифрової компетентності в системі освіти в Україні. Інформаційні технології і засоби навчання. Том 70. № 2 (2019). С. 28–42. ISSN: 2076-8184. DOI: <https://doi.org/10.33407/itl.v70i2.2994>. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itl/article/view/2994>; Тимчина В.І., Тимчина В.С. Вчимося по новому: віртуальна та доповнена реальність. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті: зб. Матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції в рамках Міжнародного освітнього форуму «Цифрова трансформація освіти». Рівне : РОІППО, 2020. С. 57–60.; Струтинська О.В., Умрик М.А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. Інноваційна педагогіка. Випуск 26. 2020 . С. 201-205. 42.pdf (innovpedagogy.od.ua); Білоус В.В. Мобільні навчальні додатки в сучасній освіті. Освітлогічний дискурс. 2018. № 1–2 (20–21). ISSN Online: 2312-5829. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/511/431/1353>; Reeves, B., & Read, J.L. (2009). Total Engagement: Using Games and Virtual Worlds to Change the Way People Work and Businesses Compete. Harvard Business Press. 274 p. ISBN 978-1-4221-4657-6. DOI:10.5860/choice.47-4510. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Total-Engagement%3A-Using-Games-and-Virtual-Worlds-to-Reeves-Read/0593f007da6844146524b5e45c151fbc4a004f8e>.

– *хмарних технологій* (cloud technology): хмарні платформи для навчання та тестування, хмарні сервіси для освітніх закладів; хмарні сховища даних;

– *ігрових практик та механізмів* (gamification) у неігровому контексті для виконання завдань та вправ: різні види нагород, бонусів та заохочень (бали, рівні, відзнаки, індикатори прогресу тощо);

– *віртуальної реальності* (Virtual Reality), що спроектована через комп'ютерну тривимірну модель фізичного середовища, де людина взаємодіє з його об'єктами всередині;

– *доповненої реальності* (Augmented Reality), яка інтерактивна і візуальна для користувачів та відображає на екрані пристрою реальний світ віртуальними елементами;

– *змішаної реальності* (Mixed Reality), яка поєднує звичайне середовище людини з віртуальними елементами, щоб людина сприймала їх реально.

Ми згодні з О. В. Струтинською та М. А. Умрик, що новітні технології, передусім віртуальної, доповненої та змішаної реальності надають можливість вирішувати основні завдання освітнього процесу та впливають на пізнавальну активність людини різного віку¹⁷.

Бурхливий розвиток 3D-технологій сприяє образному та просторовому мисленню; розвитку інноваційної та науково-технічної творчості, передусім творчих здібностей та навичок особистості; формуванню іншомовної комунікативної компетентності тощо.

ВИСНОВКИ

Напрямок інтеграції України з європейськими країнами охоплює адаптацію української соціальної політики та законодавства до стандартів та законодавства Європейського Союзу, впровадження цивілізованої поведінки в міжнародних відносинах; швидкого проведення ринкових економічних реформ, культурно-освітню, науково-технічну й регіональну інтеграцію тощо. На стабільність життя в Україні й країнах Європейського Союзу особливо впливає розвиток освіти молоді та дорослих.

Актуальними питаннями для українського суспільства є подальший розвиток законодавчого забезпечення освіти різних категорій дорослих, формування мотивації до продовження освіти, об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін та громадських інституцій на основі взаємовигідного співробітництва з метою розвитку освіти різних

¹⁷ Струтинська О.В., Умрик М.А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 26. 2020. С. 201-205. 42.pdf (innovpedagogy.od.ua)

категорій дорослих, що надалі сприятиме сталому розвитку суспільства, самовдосконаленню та самореалізації кожного, формуванню мобільності особистості, здатності здобувати нові знання та приймати нестандартні рішення.

Європейський вибір відкриває нові перспективи для реалізації політики взаємодії України з розвиненими країнами Європи, зміцнення позицій держави в міжнародній системі координат, економічного розвитку, соціального й інтелектуального прогресу тощо.

Стратегічним орієнтиром розвитку України є її взаємодія з європейськими країнами та країнами Європейського Союзу у політичному, правовому, економічному, гуманітарному та освітньому просторі.

Аналіз досліджень та досвід взаємодії України з європейськими країнами та країнами Європейського Союзу свідчить, що запроваджено програми (*Еразмус+*, *SIGMA*, *CIB*, *TAIEX*, *Twinning* тощо), завдяки яким Україна взаємодіє з країнами Європейського Союзу. Аналіз програм показує взаємодію України з європейськими країнами та країнами Європейського Союзу щодо посилення політичної та правової асоціації та економічної інтеграції України з Європейським Союзом, підтримки освітнього та професійного розвитку людини тощо.

Основою для створення нормативної та науково-методичної складових освітнього та професійного розвитку людини має стати комплексне оцінювання, аналіз тематичного спектра освітніх потреб людини, можливостей її задоволення, оцінювання якості, територіальної й фінансової доступності різних видів освітніх та професійних програм.

Згідно з Законом України про освіту, освіта є основою інтелектуального, наукового та культурного розвитку людини, що сприяє включенню до розвитку держави, її економічному добробуту, культури та мови.

До поняття *освіта* віднесено безперервну освіту з використанням паперових та електронних засобів навчання як частину сталого розвитку європейської інтеграції.

Безперервна освіта включає цілеспрямоване перманентне формальне, інформальне та неформальне навчання (*lifelong learning* та *lifewide learning*) дорослих з метою покращення якості життя та адаптації до його змінюваних умов, самореалізації, самовдосконалювання та саморозвитку особистості з метою розширення знань, розвитку навичок та вмій, опанування компетентностями.

Згідно з дослідженнями науковців, європейські країни зі здобутками у галузі безперервної формальної, інформальної й неформальної освіти, мають підтримку на рівні держави та громад; у країнах створено

розвинену нормативно-правову базу в цій галузі. Розвиток безперервної освіти тісно пов'язаний із проблемами соціалізації людей у контексті формування суспільства знань, громадянського суспільства, необхідністю підготовки людини до розв'язання питань, що впливають на стабільність життя у суспільстві.

Формування навичок, вмінь та професійних компетентностей у певній галузі освіти (науки) набуває особливого значення, що неможливо здійснювати без використання цифрових технологій.

Безперервне навчання дорослих може бути дистанційним (distance learning), змішаним (blended learning) та онлайн-навчанням (online learning) з використанням *мобільних технологій*; *хмарних технологій* (cloud technology); *віртуальної реальності* (Virtual Reality); *доповненої реальності* (Augmented Reality); *змішаної реальності* (Mixed Reality).

Наступним етапом нашого дослідження буде створення програми навчання дорослих іноземної мови з використанням цифрових технологій.

АНОТАЦІЯ

У роботі розглянуті питання, що пов'язані з розвитком безперервної освіти як частини сталого розвитку європейської інтеграції. Акцентовано, що європейський вибір відкриває нові перспективи для реалізації політики взаємодії України з розвиненими країнами Європи, зміцнення позицій держави в міжнародній системі координат, економічного розвитку, соціального й інтелектуального прогресу та розвитку науки та освіти. Аналіз досліджень та досвід взаємодії України з європейськими країнами та країнами Європейського Союзу свідчить, що запроваджено програми (*Еразмус+*, *SIGMA*, *CIB*, *TAIEX*, *Twining* тощо), завдяки яким Україна взаємодіє з країнами Європейського Союзу. Зазначено, що розвиток безперервної освіти тісно пов'язаний із проблемами соціалізації людей у контексті формування суспільства знань, громадянського суспільства, необхідністю підготовки людини до розв'язання питань, що впливають на стабільність життя у суспільстві. Визначено види безперервної освіти дорослих такі, як формальне, інформальне та неформальне навчання. У роботі підкреслено, що формування навичок, вмінь та професійних компетентностей у певній галузі освіти (науки) набуває особливого значення, яке неможливо здійснювати без використання цифрових технологій. Запропоновано здійснювати *безперервне навчання* дорослих дистанційно (distance learning) й змішано (blended learning) з використанням *мобільних технологій*; *хмарних технологій* (cloud technology); *віртуальної реальності* (Virtual Reality); *доповненої реальності* (Augmented Reality);

змішаної реальності (Mixed Reality). Подальшим напрямком дослідження є створення програми навчання дорослих іноземної мови з використанням цифрових технологій.

Література

1. 17 цілей сталого розвитку: освіта займає чільне місце. Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/4301-novij-globalnij-poryadok-dennij-stalogo-rozvitku.html>

2. Аніщенко О., Лук'янова Л., Прийма С. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд XXI століття. *Рідна школа*, 2017, № 11-12 (листопад-грудень). С. 3-7. УДК 374.72: 159.952.12.

3. Артьомов І.В., Стрельцов В.Ю. Інтеграція європейська: Енциклопедичний словник з державного управління. К.: НАДУ. 2010. 820 с.

4. Білоус В.В. Мобільні навчальні додатки в сучасній освіті. Освітологічний дискурс. 2018. № 1–2 (20–21). ISSN Online: 2312-5829. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/511/431/1353>

5. Економічна стратегія України 2030. Український інститут майбутнього. Режим доступу: <https://strategy.uifuture.org/index.htm>

6. ЄВРОПА 2020. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання / Європейська Комісія. Брюссель, 03.03.2010. COM (2010) 2020 (остаточна версія) Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/31493.doc>.

7. Закон України про освіту (Прийняття від 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017) (Зі змінами, внесеними згідно з Законом № 3482-IX від 21.11.2023). Режим доступу: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>

8. Калина М. Євроінтеграційна політика як чинник оптимізації державного управління України. *Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції*: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (29 трав. 2003 р., м. Київ). К., 2003. Т. 1. С. 443-446.

9. Копійка В.В. Європейський Союз: історія і засади функціонування. К.: Знання, 2009. 751 с.

10. Морзе Н.В., Вембер В.П., Гладун М.А. 3D-картування цифрової компетентності в системі освіти в Україні. Інформаційні технології і засоби навчання. Том 70. № 2 (2019). С. 28–42. ISSN: 2076-8184. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2994>. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2994>

11. Назаренко М.О. Комплексний механізм реалізації євроінтеграційної політики України: дис. ... к. наук з держ. упр.: 25.00.02. Національна академія державного управління при

Президентів України, Одеський регіональний інститут державного управління. Одеса: [б.в.], 2014. 238 с.

12. Овчаренко С.В. Гуманітарна та культурна політика. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2013. 152 с.

13. "Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика". Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень (*niss.gov.ua*). Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-svitoviy-dosvid-i-ukrainska-praktika>

14. Про Програму Європейського Союзу ERASMUS+. Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/pro-prohramu.html>

15. Програма SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management – Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту). Режим доступу: <http://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/sigma>

16. Руденко О.М. Інтеграція європейська України: Енциклопедичний словник з державного управління /уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

17. Стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності <https://osvita.ua/legislation/law/2231/2>

18. Струтинська О.В., Умрик М.А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 26. 2020 . С. 201–205. УДК 37.013.8:004 DOI <https://doi.org/10.32843/2663–6085/2020/26.40>.

19. Тимчина В.І., Тимчина В.С. Вчимося по новому: віртуальна та доповнена реальність. *Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті*: зб. Матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції в рамках Міжнародного освітнього форуму «Цифрова трансформація освіти». Рівне : РОППО, 2020. С. 57–60.

20. Ткачук М. Безперервна освіта як загальносвітова людиноцентристська тенденція сучасності. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022, # 2(6), С. 186–192. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248206](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248206)

21. CIB (Програма всеохоплюючої інституційної розбудови). <https://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/cib>

22. Reeves B., Read J.L. Total Engagement: Using Games and Virtual Worlds to Change the Way People Work and Businesses Compete. Harvard Business Press. 2009, 274 p. ISBN 978-1-4221-4657-6. DOI:10.5860/choice.47-4510. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Total-Engagement%3A-Using-Games-and-Virtual-Worlds-to-Reeves-Read/0593f007da6844146524b5e45c151fbc4a004f8e>

23. Statement by the European Association for the Education of Adults (EAEA) on the European Commission's communication on rethinking education. Режим доступу: http://www.eaea.org/media/news/2013/february/eaea_statement_rethinkingeducation.pdf.

24. TAIEX (Technical Assistance Information Exchange). Режим доступу: <https://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/taiox>

25. Twinning. Режим доступу: <https://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/twinning>

26. Types of Education: Formal, Informal & Non-formal Educational News September 20, 2019. Режим доступу: <https://www.passionineducation.com/types-of-education-formal-informal-non-formal/>

Information about the authors:

Bykonja Oksana Pavlivna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages
Penitentiary Academy of Ukraine
34, Goncha str., Chernihiv, 14000, Ukraine

Borysenko Iryna Vasylivna,

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Foreign Languages
Penitentiary Academy of Ukraine
34, Goncha str., Chernihiv, 14000, Ukraine

Ihnatovych Tetiana Zakharivna,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Penitentiary Academy of Ukraine
34, Goncha str., Chernihiv, 14000, Ukraine